

Dood hart

Van Odiel Reef verscheen eerder bij Brave New Books:

Een moeder die ik niet wil missen

Odiel Reef

Dood hart

*Voor de mensen die me een veilige plek boden,
zodat ik de pijn onder ogen kon zien*

&

*Voor Ingrid
die mijn leven lichter heeft gemaakt*

© 2016 Odiel Reef
www.odielreef.nl

Omslagfoto en foto auteur Paul Reef
ISBN 978 94 021 3912 9
NUR 777

Behalve de auteur hebben alle personen die in dit boek voorkomen een verzonnen naam.

Op tv zie ik een blond meisje van nog geen twee jaar op de bank naast haar veel te jonge moeder zitten. De moeder huilt met ingehouden snikken.

Met haar mollige handje wrijft de peuter over mama's blote arm. 'Klaar mama, klaar,' zegt ze bijna bezwerend. Ze herhaalt het tot de moeder reageert.

'Ja schat, het is over,' zegt de moeder terwijl ze haar tranen afveegt.

Het beeld schrijnt tot diep in mijn buik, dat kleine handje op die arm. Wie is hier de moeder?

Dood

Liever had ik in mijn kist gelegen. Stil, dood. Het einde.

2:11 lees ik op de wekker. Alweer zo vroeg! En toch klaarwakker. Maar ik sta niet op. Mijn bed is warm, in de woonkamer is het waarschijnlijk fris. Herfst. Het kost te veel inspanning om me daarop te kleden. Trouwens: wat zou ik moeten doen? Ik heb nergens zin in. De dagen zijn een aaneenschakeling van opdrachten aan mezelf, zodat ik de uren doorkom zonder in wanhoop te vervallen. Krant lezen, een boodschap doen, brief schrijven, een tijdschrift doorbladeren. Simpele dingen. Het maximum.

's Nachts hoef ik helemaal niets. Als slapen niet meer lukt, mag ik gewoon liggen. Een beetje herkauwen wat eerder die dag is gebeurd. Geen werk, geen opdrachten, geen mensen, geen verplichtingen. Voorzichtig draai ik me op mijn andere zij, weg van de dwingende rode cijfers die tergend langzaam verspringen. Doodstil kijk ik voor me uit. Het is schemerig in mijn slaapkamer. Achter en naast mijn tuin staan straatlantaarns met grote witte bollen. Hun licht kruipt door de roodbruine gordijnen.

Mijn rechterzij is mijn lievelingshouding. Vreemd eigenlijk dat dode mensen altijd op hun rug in de kist liggen. Ik zou net als nu op rechts willen liggen. Zo slaap ik al mijn hele leven. Bruun klem ik tegen mijn buik. Bruun, mijn zachte bedkameraadje waar Merel zo sarcastisch over deed. 'Je bent gek! Een volwassen vrouw die liever met een beer in bed ligt dan troost te zoeken bij haar eigen partner.'

Bruun stelt geen moeilijke vragen. Hij graaft niet in pijn die te groot is en daarom verstoppt moet blijven. Ik moet de put dichthouden. Met Bruun lukt dat. Ik denk aan mijn zoektocht naar een beer, een paar weken geleden. Hij moest zacht zijn, maar niet slap. Niet te groot en niet te klein, eentje met een lieve snuit. Alle speelgoedwinkels ging ik af, zonder succes. Tot ik hem in een enorm Blokkerfiliaal ineens zag zitten: precies goed. Nee, bijna precies goed. Er staan Italiaanse woordjes op zijn ene beige voetzool geborduurd, *Tiamo collection*, in donkerbruin nog wel. Dat is een minpunt, net als zijn leverkleur die ik niet meteen mooi vond. Ik heb nog bij andere Blokkers gekeken naar soortgenoten in het bruin. Helaas. Toen terug om deze Tiamo te kopen, de beer

die ondanks zijn foute kleur toch gewoon Bruun moest heten. Mijn Bruun.

Slechts één van alle onderwerpen waarover we botsen, Merel en ik. Zoveel gekibbel! We horen toch bij elkaar? Het lijkt er niet meer op. Meer dan tien jaar samen en alles doorstaan: ziektes en sterfgevallen om ons heen, beiden een verslechterende gezondheid, afgenomen mobiliteit. We konden het allemaal aan.

Tot ma stierf en Froukje op zichzelf ging wonen. Tot ik steeds leger en doder werd. ‘Ga naar je huisarts,’ drong Merel aan. ‘Of bel mevrouw Egmond. Dit kan zo niet langer.’

‘Nee, nee,’ zei ik iets te snel, te bang. ‘Het is normaal om verdrietig te zijn als je iemand verliest van wie je zoveel hebt gehouden. Dat gaat heus wel over, het heeft alleen tijd nodig. Zo ging het ook toen mijn moeder dood was.’

‘Toen was je er niet zo slecht aan toe als nu.’

Ze heeft gelijk. In mijn hart geef ik haar gelijk. Mijn moeders dood deed zeer. Maar ik kon ermee leven, ik kon mijn tranen laten gaan, herinneringen ophalen, foto’s bekijken. Ze stond prachtig op de laatste foto’s die ik in het ziekenhuis van haar had gemaakt, drie weken voor haar overlijden, met die zachte, wat voorzichtige glimlach. Een week na de crematie heb ik die foto in een passend blauw lijstje op een mooi plekje in mijn woonkamer gezet.

Nu durf ik niet eens een foto van ma te zoeken. Ik hoef ook niet te zoeken, want ik weet precies welke de mooiste is. Die ene, waar ik met Froukje en ma opsta, waar ze zo liefdevol naar me kijkt. Hij staat haarscherp op mijn netvlies. Die wil ik in mijn kamer, maar ik durf niet. En zelfs dat houd ik voor mezelf. De woorden blijven steken in mijn keel.

Alleen tijd is niet genoeg om het verdriet te helen. Dit keer niet. Dat besepte ik pas toen ik mezelf betrapte op rare gedachten. Over Mietsie bijvoorbeeld, mijn lieve, oude, grijs-gestreepte kat. Hoe zou ik hem onopvallend kunnen vermoorden, zodat ik niet meer voor hem hoefde te zorgen? Hij is al vijftien jaar bij me, hij kwam toen hij net zes weken was, een klein, grijs bolletje wol dat met gemak op één hand paste, samen met zijn zwarte broertje Mopke die maar elf is geworden. Altijd had ik van Mietsie gehouden, hem geaaid, verzorgd, lief toegesproken. En nu moest hij dood?

‘Ik ga naar de huisarts,’ gaf ik toe.

Merel haalde opgelucht adem.

Pillen. 'Nee, nee, geen psychotherapie!'

'Waarom niet? Je bent zelf psychologe, je weet hoe belangrijk het is om te praten.'

'Ik kan er niet over praten.'

'Met niemand?'

'Met niemand.' Ook aan mijn huisarts kan ik niet uitleggen hoe het zit. Mijn tranen stromen, dat wel. Er is maar één situatie waarin ik iets kleins kan voelen: als Israel Kamakawiwo'ole zijn prachtige liedjes zingt. Zijn *Somewhere over the rainbow* is een onverwachte hit. Iedere keer als ik het nummer op de radio hoorde, zette ik het volume op tien. Op een ochtend kwam Eefje, mijn hulp, met een cd. 'Hier heb je je nummer,' zei ze lachend. 'Ik heb het van internet gehaald. Kun je het net zo vaak draaien als je wilt.' De cd staat vol droevige liedjes. Heimweemuziek, meer dan een uur, en dan opnieuw. Zitten en luisteren, meer niet. Naar buiten kijken, naar de tuin waar sinds een halfjaar de oude kabouter staat die eerst in ma's tuin woonde. Op die momenten val ik samen met mezelf.

Leg dat maar eens uit. Ik begin er niet eens aan.

Pillen slikken bleek niet genoeg. Na een paar gesprekken met mijn huisarts koos ik voor haptonomie, 'om jezelf op weg te helpen.' Haptonomie is voelen, niet praten. Misschien bood dat een opening. Ik was eerder bij Gina geweest voor een behandeling. Toen hielp het, toen wel. Dit keer onderzocht ze me ook uitgebreid, haar warme, vertrouwde handen over mijn shirt, mijn benen. Keek me geschrokken aan. 'Ik voel nauwelijks verbinding tussen je hoofd en je onderlichaam. Alsof er een open ruimte is.'

Ik knikte, niet meteen in staat om te praten. Hoe kon zij dat weten? 'Mijn buik voelt als een groot, gapend gat. Alsof een heel stuk leeg is geschraapt met scherpe messen.' Het is een oude bekende, deze pijn, iemand die levenslang met me mee is gereisd.

Gina twijfelde of ze me kon behandelen. Ze probeerde het toch. Zonder resultaat, ik was te ver heen. Dood, dat lijkt de enige uitweg. De dood is geen vijand, hij is me vertrouwd als een vriend. Stoppen met leven. Maar dat kan ik mezelf niet toestaan. Froukje, die haar eerste moeder al zo jong verloor, mag ik niet doelbewust, zelfgekozen, nog een moeder afpakken. Een besluit dat me helpt om te blijven leven. Nou, léven...

Mijn lichaam beweegt op de automatische piloot. Er staat een scherm tussen mij en de rest van de wereld. Sinds ik naar mijn huisarts ben geweest, zeg ik hardop tegen anderen dat ik depressief ben. Ik geef eraan toe, ik mag langer in bed liggen, hoeft niet te werken, geen nieuwe, spannende kinderboeken te verzinnen. Alleen af en toe een bladzijde Arabisch leren, gewoon voor de lol. Of om te bewijzen dat mijn hersens heus nog wel werken?

Vanbinnen is alles dor. Een dood hart dat toch nog bloed rondpompt. Waarvoor in godsnaam? Ma is er niet meer. Froukje staat op eigen benen, die redt zich heus wel zonder mij. Hoeft ze zich ook geen zorgen meer te maken, want zorgen, ja, die zie ik op haar gezicht, die hoor ik in haar ongeruste stem aan de telefoon: 'Hoe gaat het?' Met ingehouden adem. Misschien is het wel een opluchting voor haar als ik niet meer besta. Niemand meer die moeilijk doet. Ouders, daar heb je maar last van! Toch?

2:32 op de wekker. Als dia's schuiven er beelden in mijn hoofd voorbij, traag, zoals de dia's die mijn vader vroeger liet zien: bij elk plaatje een lang verhaal. Eenmaal eerder ben ik zo ver heen geweest als nu, vijftienvintig jaar geleden is dat. Die nacht in mei, in het studentenhuus waar ik woonde...

Ik schrok wakker uit een diepe slaap. Op de gang klonken stemmen, een man en een vrouw. Aan hun gegiechel en gestommel te horen waren ze behoorlijk aangeschoten.

Ik zat rechtop in bed in het donker van mijn kleine kamer. Onder de deur zag ik een randje licht. De wekker gaf kwart over drie aan. De man moest Ruben zijn die op zolder woonde. Het meisje was waarschijnlijk zijn vriendin. Ik had haar een keer ontmoet, ze zat op de sociale academie waar ik in september aan mijn studie zou beginnen. Ze waren natuurlijk uit geweest en nu bleef ze bij Ruben slapen. Heel gewoon.

Maar mijn hele lichaam bevroor. Mijn hart leek stil te staan. Ik kreeg bijna geen lucht. Ik zat thuis, op de bovenste tree van de trap naar de zolder en ik luisterde naar de geluiden die van beneden kwamen. Mijn dronken vader, schreeuwend. Mijn moeders stem zwak, tegenstribbelend.

Zo bang was ik nooit eerder geweest, terwijl ik toch veilig in mijn eigen studentenhuus zat. Koud zweet onder mijn armen, ik beefde bij elke ademhaling. En begreep er niets van. Ruben en Wieke deden geen kip kwaad, ze maakten hooguit wat veel la-

waai voor dit tijdstip, zo ging dat nou eenmaal als je had gedronken. Normaal viel ik na zo'n incident meteen weer in slaap.

Nu niet. Toen de geluiden zich naar de zolder hadden verplaatst, sloop ik uit bed en draaide de sleutel van mijn kamerdeur om. Het hielp niet tegen de angst die zich zo onverwacht in mijn lichaam had vastgezet, de angst die me in een wurgende greep hield. Wat gebeurde er? Ik had mezelf niet meer in de hand.

De rest van de nacht lag ik bibberend onder mijn dekbed terwijl het in huis al lang stil was. Ik had een schemerlampje aangedaan tegen het donker. Ik drukte een kussen stevig tegen mijn buik. Als ik dat losliet, zou ik moeten gillen.

In mijn hoofd begon een film. De beelden wisselden per seconde alsof ik voor de tv zat te zappen. Ze herhaalden zich voortdurend. Het driftige gezicht van mijn vader. Zijn geheven hand die klaar was om te slaan. De blauwe plekken in mijn moeders hals. Haar onrustige ademhaling toen ze op mijn kamer sliep. De ontwijkende blik die al mijn vragen deed verstommen. Angst in de ogen van Wanda, mijn zusje. Mijn vaders dronken gelal met dat opgeblazen gezicht en die rood-doorlopen ogen.

Er kwam geen einde aan de beelden. Waar was ik in beland? Hoe kon ik ontsnappen?

De nacht duurde langer dan normaal een week. Toen het eindelijk ochtend was, wachtte ik met opstaan tot mijn huisgenoten weg waren. Ik sprintte naar de badkamer aan de andere kant van de overloop, plaste mijn blaas leeg, douchte snel en sloot me daarna op in mijn kamer. De gordijnen liet ik dicht. Ik had beschuiten, smeerkaas, jam, fruit. Verhongeren zou ik niet.

Na drie dagen eenzame opsluiting beseftte ik dat ik toch wel erg vreemd deed. Was ik gek geworden? Kreeg ik nu de rekening gepresenteerd van alle herinneringen die ik systematisch had proberen te wissen? Ik kon toch moeilijk de rest van mijn leven in bed blijven liggen!

Met trillende knieën sloop ik de trap af. In de rommelige woonkamer, ingericht met oude en heel oude meubels, de meeste weggehaald bij het grof vuil, zocht ik naar het telefoonboek. Ik moest iemand bellen en om hulp vragen, hoe zwak dat ook was.

Twee gesprekken met een dikbuikige zenuwarts maakten me wanhopiger en eenzamer dan daarvoor. 'Je hoeft niet bang te

zijn,' herhaalde hij steeds. 'Zeg gewoon tegen jezelf: "Er is niets om bang voor te zijn. Ik ben niet bang, ik ben sterk."' Je zult merken dat het dan vanzelf beter met je gaat.'

Het lukte me niet. Ik pakte mijn corduroyjack en ging weg. Die man begreep er echt niets van. Ik stond op het punt om te verzuipen en hij dacht dat hij me met een paar zinnnetjes zou kunnen redden. De lul.

Onderweg naar huis kwam ik Kai tegen, een vriend die ook al op de sociale academie zat. 'Gaat het wel goed?' vroeg hij bezorgd. Hij stapte van zijn fiets en ik deed hetzelfde. Voordat ik het wist stond ik te huilen.

'Joh, kom, ga even zitten,' zei Kai. Hij zette onze fietsen tegen een heg en duwde me naar een leeg bankje.

'Het gaat hé-lé-máál fout,' stotterde ik. 'En het komt nooit meer goed.'

'Wat is er dan?' Kai luisterde naar het onsamenhangende verslag van de afgelopen weken. 'En die psychiater, dat is me een kneus, daar heb ik helemaal niets aan.' Driftig veegde ik met een zakdoek over mijn natte wangen. Waar was bescherming? In mijn eentje zou ik niet lang meer overeind kunnen blijven.

Kai kende iemand van de academie die me misschien wel kon helpen. Hij gaf me een blaadje dat hij snel uit zijn agenda had gescheurd, met een telefoonnummer erop. 'Thuis meteen bellen,' drong hij aan.

Ik kreeg een studiebegeleider aan de lijn die me uitnodigde voor een gesprek. Via hem kwam ik bij een psychiatrisch ziekenhuis in Raalte waar intensieve psychotherapie werd gegeven. Op verzoek schreef ik een samenvatting van mijn jeugd, chronologisch en compact. Binnen een week had ik een intake.

'Waar jij last van hebt, noemen wij een depressie,' zei Harm, de groepspsychotherapeut van Bungalow II.

'Een depressie,' herhaalde ik. Ondanks alle ellende werd het wonderlijk licht rond mijn hart. Dat was het dus geweest, alle keren dat ik rond had gelopen met die baksteen in mijn lijf! Het had een naam en Harm wist hoe hij het moest behandelen. Ik liet me uit vrije wil opnemen voordat mijn leven onherroepelijk uit elkaar zou vallen.

Het is 3:04 geworden. Ik pak de grote, witte zakdoek die ik altijd bij me in bed heb en frommel hem in en om mijn rechterhand.

Het dekbed rol ik strak om me heen, zoals een baby wordt ingebakerd. Veilig. Zo anders dan vroeger, toen ik een bang kind was. Glanerbrug was een gemoedelijk dorp waar iedereen elkaar kende. Toch hing er altijd iets onheilspellends in de lucht, een dreiging waarvoor ik geen woorden had. Alsof er loodzware, onzichtbare handen op mijn schouders werden gelegd die me de diepte in wilden duwen. Ik keek wel eens onderzoekend naar andere kinderen om te zien of zij het ook merkten. Of was er iets mis met mij?

Als mijn vader boos werd, was de dreiging reëel. Alles kon een aanleiding zijn. Niet snel genoeg komen als hij riep, te hard praten, een puzzelstukje vergeten op te ruimen. En het ergst: het eten niet lusten. Met zijn oorlogservaringen was het onacceptabel dat wij ons bord niet tot de laatste kruimel leegaten, en het moest nog vlug ook. ‘*Sechs Wochen Grüne Polizei,*’ hield hij ons voor, ‘en je eet tulpenbollen uit de vuilnisbak!’

Ik wist niet wat tulpenbollen waren. Krentenbollen kende ik wel: wit brood, zoet, lekker met kaas erop. Maar dat bedoelde hij vast niet.

Als we ons warme eten lieten staan, gooide hij er de yoghurt, ons toetje, overheen. ‘Opeten!’ Wie bleef weigeren, moest zonder eten naar bed. Maar daarmee was het niet klaar. De volgende ochtend stond hetzelfde bord met de uitgelopen yoghurt, gestolde jus en koude, kleverige groenten gewoon op tafel als ontbijt. ‘Dit niet eten, dan ook geen brood.’ Desnoods werd de weigeraar met een lege maag naar school gestuurd. Soms schrapte mijn moeder het eten ’s middags, als mijn vader op zijn werk zat, van het bord in de vuilnisbak. Ze hoefde niet te waarschuwen dat we onze mond daarover moesten houden, dat begrepen we vanzelf wel.

Pa vond ons verwend. ‘Een paar weken oorlog, dan piep je wel anders. Je weet niet half hoe goed je het hebt.’ En dan vertelde hij over vliegtuigen die bommen lieten vallen. Rennen voor je leven en schuilen in een sloot.

Als er onverwacht een vliegtuig hard of laag overvloog, bonkte mijn hart in mijn keel. Kwamen er nu bommen? Was de oorlog begonnen? Pas als het minutenlang stil bleef, durfde ik verder te spelen.

Ook voor politie was ik bang. Er reed wel eens een agent onze straat in, op een motor met zijspan. Andere kinderen juichten dan, maar ik verstopte me snel. Want ik wist het zeker: die man

moest mij hebben. Nu was ik aan de beurt om naar het kindertehuis te gaan, het tehuis waar mijn broer Bart zo ongelukkig was geweest, het opvoedingsgesticht waar mijn vader mee dreigde als we niet deden wat hij van ons wilde, niet onmiddellijk luisterden, druk speelden, huilden op de keldertrap.

En toch deed ik zó mijn best om een goed kind te zijn, zonder fouten.

Op een ochtend kwam ik naar beneden voor het ontbijt. De anderen zaten al aan tafel. ‘Goedemorgen,’ zei ik net zoals altijd.

‘Sst,’ gebod mijn vader. ‘Ik luister naar de radio. Zitten!’

‘Oorlog,’ fluisterde Bart die met een lepel door zijn bord met stijve Brinta roerde.

Even stond ik stil, toen schoof ik geluidloos naast Bart op het bankje. Dus toch, de Derde Wereldoorlog. Als het op de radio kwam, was het echt waar. De mannenstem vertelde dat Israël de buurlanden binnen was gevallen. Ik wist niet waar Israël lag, maar dat maakte niet uit. Bij de vorige oorlog deed ook de hele wereld mee, dat had mijn vader zelf verteld. Heel veel Russen waren toen doodgevroren, Joden vermoord in een kamp en toen kwamen er Canadezen naar Nederland om ons te bevrijden.

Ik at zoveel boterhammen als ik op kon, want als de oorlog naar Nederland kwam, hadden we geen eten meer.

Maar mijn vader ging gewoon naar zijn werk en wij moesten naar school alsof er niets aan de hand was. Ik luisterde de hele dag of ik vliegtuigen hoorde en vroeg me af waar ik zou moeten schuilen.

Er gebeurde niets.

Na zes dagen was de oorlog voorbij. Ik kon het niet geloven. ‘Voor altijd?’ vroeg ik, nog steeds ongerust.

‘Dat denk ik niet,’ antwoordde mijn vader. ‘Zo lang er mensen bestaan, is er altijd wel ergens oorlog geweest. Het kan elke dag opnieuw beginnen.’

‘Ook hier bij ons?’

‘Ook hier. Waarom niet? Mensen zijn overal even slecht. Het liefst maken ze elkaar af. Is het niet om de godsdienst, dan gaat het om land of wapens. Nee, ik heb geen enkele illusie.’

Zijn woorden stelden me niet gerust.

Nu lig ik veilig in mijn eigen bed. ‘Kom maar, Bruun,’ zeg ik tegen mijn vriendje. ‘Jij hoort bij mij. Niemand kan ons iets doen.’ Ik druk hem stevig tegen me aan, zijn rug tegen mijn lege buik. Lepeltje lepeltje met mijn beer. Gelukkig dat Merel het niet ziet.

Tegen 4:30 val ik toch nog in slaap.

Een beetje wiebelig sta ik de volgende ochtend voor mijn boekenkast. Mijn reumabenen hebben het zwaar. Even tellen: ..., negen, tien, elf boeken heb ik inmiddels gepubliceerd. Nummer twaalf is onderweg. Twaalf boeken die door vakmensen goed genoeg zijn bevonden om uitgegeven te worden. Dan kan ik dus wél iets, dan heb ik mijn bestaan verdiend. Maar waarom voelt dat niet zo? Waarom denk ik steeds: ik kan er net zo goed niet zijn?

Ach, wat betekent een rijtje boeken nou? Als ik de bibliotheek binnenloop, liggen er duizenden boeken. Tienduizenden. Niemand zit op die van mij te wachten. Niemand wordt ongerust als een volgend boek uitblijft. Boeken genoeg om een andere keuze te maken.

Zuchtend zet ik de paar stappen terug naar mijn rolstoel. Ik ben een nul, een niks. Dat kunnen zelfs honderd zelfgeschreven boeken niet veranderen.

Zaterdagavond, Merelavond. Na het eten heb ik een paar korte Arabische zinnestukjes geschreven. Hoera, er zijn wat woorden blijven hangen! Mijn hersens werken dus nog. Een schrale troost.

Eindelijk is het half acht, tijd om te gaan. Ik vraag mezelf maar niet meer af of ik zin heb. In bed liggen en slapen, een winterslaap, dat zou ik willen. Wakker worden in de lente zonder die baksteen in mijn maag. Weer gaan léven. Maar ja, ik ben geen beer.

Ik doe een handvol brokjes in Mietsies etensbakje. ‘Dag poes, tot morgen.’ Hij valt er meteen op aan, alsof hij niet pas twee uur geleden zijn buik heeft volgegeten. ‘Je moet het er tot morgen mee doen,’ waarschuwt ik.

Onverstoorbaar vreet hij door. Bij katten is het simpel: eten staat op nummer één in de top tien van elementaire behoeftes.

Bij Merel branden geen kaarsen. Ben ik te vroeg? Nee, ze heeft de afwas gedaan en onze theeglazen staan klaar. Dus ben ik welkom. Maar – zoals wel vaker gebeurt – vergeet ze me te zoenen. Half lachend, half serieus vraag ik erom.

‘O ja.’

Lippen op lippen, heel even.

‘Hoe gaat het nu?’ vraagt ze als ze thee heeft ingeschonken.

‘Goed. Ik heb net nog Arabisch gedaan en het lukte.’

‘Mooi. En je stemming?’ Ze draait een sjekkie.

‘Matig.’ Waarom wil ze altijd alles zo gedetailleerd weten? Laten we het over andere dingen hebben!

‘Somber?’

Ik knik. Mijn opgepompte enthousiasme is in één klap verdampd. Angst kriebelt in mijn buik. Gevaar! Koortsachtig zoek ik een ander onderwerp. Ik zie de VPRO-gids op tafel liggen. ‘Heb je gezien dat Bram Bakker, die psychiater, vanavond op tv komt?’ vraag ik. ‘Dat zou ik wel willen zien.’

‘Ik ook.’ Aansteker, vuur.

Ik probeer mijn thee. Hij is nog te heet.

De stilte drukt. Praten, praten, zoekt het in mijn hoofd. Maar ik kan zo snel geen begin vinden, mijn gedachten vormen een

kluwen die ik niet kan ontwarren. Kennelijk heeft Merel ook een blokkade. Zwijgend rookt ze. Is ze boos? Heb ik iets verkeerd gezegd?

‘Had je geen zin om de kaarsen aan te doen?’ Vier kaarsen in de standaard die ik haar op een verjaardag heb gegeven, ergens in de afgelopen tien jaar. Ze horen bij haar en ze horen te branden, zoals andere zaterdagavonden in herfst en winter.

‘Vergeten,’ mompelt ze. Haar peuk in de asbak, aansteker bij de kaarsen. Als ze overeind komt, duwt ze haar afgezakte bril terug op haar neus.

‘Zo is het beter. Compleet.’ Ik wil naar haar lachen. Het lukt niet, een grijns tussen lachen en huilen in. ‘Wat heb jij vandaag gedaan?’ probeer ik dan maar.

‘Gewoon. De was, eten gekookt, opgeruimd.’

‘Hoe is het met jouw stemming?’

‘Niks bijzonders.’

Ik geef het op. Ik ben leeg.

‘Stond er in de krant nog iets over dat programma?’ Nu maakt Merel een opening. Ze frummelt aan het veelkleurige sjaaltje om haar nek, ooit door haar vader gebreid.

Opgelucht adem ik door. ‘Ja, die schrijver komt ook, die bij hem in therapie is geweest. Hoe heet hij ook alweer?’

‘Rogi Wieg. Ik hoorde het op de radio.’

‘Ze geven samen lezingen.’ Het lijkt of we dansen, heel voorzichtig om elkaar heen. Een stap in elkaars richting en afwachten of de ander meegaat. Of terugdeinst. Samen op eieren lopen.

‘Die vent is niet wijs!’ zeg ik met een blik op de tv. ‘Wie koppelt er nou een patiënte aan een vriend? Dat slaat helemaal nergens op.’

‘Zo erg is dat toch niet?’

‘O nee? En dan zorgt hij er ook nog voor dat hij die avond in dezelfde kroeg is als zij, en bovendien gaat hij met haar vriendin staan zoenen. Wat een zak! Daar zou ik niet bij in therapie willen zijn. Hij gaat over alle grenzen heen.’

‘Jij denkt dat er maar één manier van therapie is, de jouwe. Dat is natuurlijk onzin. Ik houd er juist wel van als een psychiater ook nog een normaal mens is.’

‘Ja, een normaal mens wel. Maar dat is iets anders dan buiten je boekje gaan, zoals hij. En het is bovendien niet de eerste keer,

hij heeft al eens eerder een waarschuwing gehad. Daar heeft hij dus weinig van geleerd. Hij kan beter zelf in therapie gaan en zijn problemen oplossen, voordat hij anderen misbruikt.’

‘Sst, ik wil de rest ook horen.’

Met moeite houd ik mijn mond. Waarom maak ik me zo kwaad? Bram Bakker is mijn therapeut niet en zal dat ook nooit worden. Ik kan de tv wegdenken of mijn gedachten ergens anders op richten. In plaats daarvan giert de stress door mijn lijf. Mijn hartslag is ver boven normaal. Wat een opgefokt gedoe! Ben ik dit?

‘Wil je het journaal nog zien?’

Nee, schudt mijn hoofd.

Merel zet de tv uit. Een geladen stilte.

‘Dat was een heftige discussie,’ zeg ik voorzichtig. ‘Op tv, bedoel ik. Hij is zo anders dan zijn collega’s.’

‘Ze kijken allemaal maar op één manier. Er zitten toch ook goede kanten aan zijn werk?’

‘Maar hij doet dingen die niet door de beugel kunnen!’

‘Dat vind jij.’

‘Ik niet alleen, die psychiaters in de uitzending vonden het ook.’

‘En dan is het waar?’

Haar vasthoudendheid verwacht me. Hebben we het nog wel over Bram Bakker? Of vechten we iets anders uit?

‘Zo gaat het de laatste tijd steeds,’ zegt Merel geïrriteerd. ‘We begrijpen elkaar niet meer. Ik weet niet hoe dat komt. Je bent depressief en je wilt geen hulp zoeken. Je sluit je af voor mij. Je komt hier lachend binnen en vertelt me dat je zo lekker bezig bent geweest met je Arabische les. Alsof alles goed gaat. En dan ineens zeg je dat je zo somber bent. Dat kan ik niet volgen.’

Mijn ogen schieten vol. Ik kan niet praten.

‘Nu voel jij je natuurlijk weer afgewezen omdat ik dit zeg. Nou, dat moet dan maar. Ik kan geen contact met je krijgen als je zo bent, je gaat alles uit de weg. En waarom?’

‘Dat doe ik niet met opzet,’ probeer ik.

‘Doe er dan wat aan! Je hebt een hoop commentaar op Bram Bakker. Maar waarom ga je niet naar mevrouw Egmond? Dat heb je altijd een goede psychiater gevonden, ze heeft je prima geholpen. En toch wil je er niet meer heen.’

‘Ze is naar Den Haag verhuisd.’

‘Misschien werkt ze nog steeds in Rotterdam. Den Haag is trouwens ook niet ver, hoor.’

‘Ik kan het niet.’

‘Wát kun je niet?’ Keihard, geen greintje meegevoel.

Nu huil ik echt. ‘Je hebt al eerder aan me zitten trekken, omdat ik volgens jou moest praten en voelen. Maar het doet zo verschrikkelijk zeer dat ik het niet meer wil. Ik ga er kapot aan als ik steeds moet voelen.’

‘Alsof je nu niet kapotgaat. En ik erbij.’

‘Houd er dan ook over op! Jij wilt mijn therapeut zijn, maar dat kan niet. Je moet accepteren dat ik niet op jouw manier kan voelen en delen.’

‘Eerst kon je het wel.’

‘Toen was ma nog niet dood.’

‘Zorg dan dat je dat probleem aanpakt!’

‘Het heeft gewoon tijd nodig. Ik word heus wel weer een keer normaal.’

‘En hoelang gaat dat nog duren?’

‘Weet ik niet.’

Stilte. Merel rookt. Ik verkreukel het papiertje van de chocola die ik tijdens het programma heb gegeten, vouw het tot een reep en leg er een knoopje in.

‘Ik kan maar beter naar huis gaan,’ zeg ik met trillende stem. ‘We kunnen elkaar vandaag kennelijk toch niet bereiken.’

‘Dat lijkt mij ook beter,’ zegt Merel. Haar mond is een rechte streep. Zo kijkt ze niet vaak, zo hard en ongenaakbaar. Bijna een vreemde.

Ik schrik ervan. Ze protesteert niet eens. Ik moet weg! Dan ga ik ook maar meteen. Ik pak mijn rode tas die bij de eettafel staat en ga naar de gang. Jas aan. Niet huilen, niet meer huilen. Naar huis, kom, schiet op.

Merel komt achter me aan, maar ze zegt niets. Geen verontschuldiging, geen ‘ik bedoelde het niet zo.’ Of: ‘Nee joh, blijf nou gewoon, we kunnen het toch uitpraten?’ Niets.

‘Oké, dan ga ik maar. Tot later.’ Onze vaste groet. Is er nog een later? Ik zoen haar niet.

‘Doei.’

In de portiek kom ik Merels praatgrage bovenbuurvrouw tegen die zo te zien net haar pluizige witte hondje heeft uitgelaten.

Geen gebabbel nu. Ik groet en rijd meteen verder. Ze blijft stilstaan, groet terug, verbaasd.

Eenmaal buiten houd ik mijn tranen niet meer tegen. Door een grijze mist rijd ik de straat uit. Neem niet de moeite om over te steken, blijf tegen het verkeer in op het fietspad. Een trottoir is er aan deze kant van de weg niet omdat er een flat wordt gebouwd.

Een automobilist toetert terwijl hij rakelings langs me heen scheurt.

‘Houd je bek!’ schreeuw ik. ‘Je ziet me toch? Of heb je nog méér ruimte nodig met die pooierbak?’

Nog net op tijd wijkt een pizzakoerier op een rode brommer uit. Hij remt en steekt zijn middelvinger op. Waar maken ze zich druk om? Waar maak ik me druk om? Ik kan er net zo goed niet zijn. Als Merel ook al genoeg van me heeft...

Ze was mijn laatste houvast, de enige aan wie ik nooit heb getwijfeld. Zij zette wel eens vraagtekens bij onze relatie, maar die kon ik altijd wegpraten. Nu niet meer. Ze is me ook zat. O, als ze eens wist hoe zat ik mezelf ben! Ik wil niet meer, niet tobben, niet huilen, niet leven, en zeker niet zonder Merel.

Mietsie kijkt verbaasd op als ik binnen ben. Die heeft me natuurlijk nog niet terugverwacht. Even ben ik blij omdat hij er is, hij wel. Ik pak hem op, duw mijn natte gezicht in zijn grijze vacht. ‘Mietsie, Mietsie,’ mompel ik. ‘Nu heb ik alleen jou nog.’

Hij knort tevreden.

Nachtelijke crisis. Herinneringen aan eerdere kruispunten in mijn leven. Een donkere avond, begin januari. Zeventien was ik en er van overtuigd dat ik weg moest als ik wilde blijven leven.

Mijn moeder ging ’s middags naar haar werk. Ze had een pan erwtensoep klaargezet. ‘Bewaar voor mij maar een beetje.’

Voorzichtig roerend warmde ik de soep op en dekte de tafel.

‘Ik eet later wel,’ zei Bart toen hij pa aan zag komen. Pim viel hem bij en samen sprintten ze naar boven. Ik wilde me niet laten kennen. Dit was toch ook mijn huis, mijn eten? Ik schepte de borden vol voor Wanda, mijn vader en mezelf en ging aan tafel zitten. Zonder iets te zeggen aten we.

‘Ik heb genoeg,’ zei Wanda tegen mij toen ze haar bord leeg had. ‘Mag ik van tafel?’

‘Wil je geen brood meer?’

‘Nee.’

‘Ga dan maar.’ Zwijgend legde ik een boterham op mijn bord en belegde dat met vlees.

‘Niet zo royaal,’ snauwde mijn vader plotseling. ‘Je bent al dik genoeg.’ Ik schrok meer van het feit dat hij tegen me praatte dan van zijn toespeling op mijn gewicht.

‘Twee plakjes passen precies,’ zei ik. Zonder op te kijken sneed ik de boterham doormidden. Ineens voelde ik iets kouds in mijn hals. Ik wilde opspringen maar onderdrukte die impuls. Eerst kijken.

‘Brutaal varken,’ klonk het dicht bij mijn oor. ‘Zo’n brutaal varken als jij moet nodig eens een lesje leren.’

Vanuit mijn ooghoeken zag ik de handgreep van het broodmes. Ik verstijfde.

‘Zal ik een reepje van die dikke nek afsnijden, gewoon om te kijken of je dan wat minder tegenspreekt?’ Het mes bewoog langzaam heen en weer.

Dooreten, zei ik in gedachten tegen mezelf. Net doen alsof er niets aan de hand is. Ik sneed mijn boterham in zes stukjes, zoals ik dat al jaren deed. Er zat snijworst op, besepte ik. Snijworst! Met moeite kauwde ik het brood. Het leek wel stopverf. Ik durfde niet op te staan om melk in te schenken. Het mes drukte nog steeds tegen mijn keel, terwijl mijn vader zijn monoloog voortzette. Ik wilde niet horen wat hij allemaal zei, ik dwong mezelf om aan andere dingen te denken.

Abrupt werd het broodmes teruggetrokken. Ik bedwong de neiging om meteen te voelen of ik bloedde. Hij mocht mijn angst niet merken. Toen ik de laatste hap brood eindelijk had doorsgelikt, zette ik mijn bord met het bestek op het aanrecht en liep naar boven. Voor de spiegel in mijn kamer bekeek ik mezelf nauwkeurig. In mijn hals stond een vage striem, maar de huid was gelukkig nog heel. Ik liet me op de rand van het bed zakken, mijn hoofd in mijn handen. Dit is het einde, dacht ik. Nu is de maat vol. Ik moet hier weg, ik ga echt niet afwachten tot hij me werkelijk doormidden snijdt. Maar waarheen? Moet ik alles achterlaten? En wat gebeurt er dan met mama?

Beneden knalde een deur dicht. Ik gluurde door het zolderraam waar ik een stukje van de garage kon zien. Ja, de kanteldeur ging omhoog. Mijn vader reed de auto naar buiten.

Ik propte een paar spullen in een tas, wachtte tot mijn vader echt weg was en sloop de trap af. In de keuken legde ik een briefje op mijn moeders bord: *Ik ben weg*. Toen haalde ik mijn fiets uit de schuur en spurte de straat uit.

De rest van die kerstvakantie sliep ik op verschillende adressen. Ik logeerde bij Marit, daarna bij Chayenne en ook nog een nacht bij Anne. Toen ik opnieuw bij Marit was, wilden haar ouders met me praten. ‘We willen ons nergens mee bemoeien, hoor,’ zei Marits moeder. ‘Maar eerlijk gezegd vinden wij het niks dat een meisje zoals jij van het ene adres naar het andere zwerft. Het lijkt ons beter als je op één plek blijft, dan heb je tenminste rust. Anders komt er van je schoolwerk ook niets terecht.’

‘Mag ze dan hier blijven?’ vroeg Marit gretig.

Haar vader knikte. ‘Als Odiel dat wil.’

‘En als je moeder het goed vindt.’

Natuurlijk vond mijn moeder het goed. Ze was dankbaar en opgelucht omdat iemand voor me wilde zorgen. Ik had haar niet verteld wat er die avond was gebeurd, maar ze had wel begrepen dat ik niet terugkwam.

Een nieuwe wereld ging voor me open, een onwennige nieuwe wereld. Bij Marit verliepen de dagelijkse dingen zo anders dan thuis. Alsof ik van de hel in de hemel was beland. Zachte, vriendelijke stemmen. Grapjes en plagerijen, ook tussen de ouders. Begrip in plaats van snauwen. Marit en haar beide broers vroegen hun vader om te helpen als ze iets van hun huiswerk niet snapten. Ze kregen gewoon antwoord. En als de vader van Marit het antwoord niet wist, pakte hij de encyclopedie erbij en zochten ze het samen op. Marits ouders raakten elkaar aan, een aai, een zoen. Het contrast met mijn ouders was bijna niet te verdragen.

Als we ’s avonds naar de tv keken, kroop Marit op de bank lekker tegen haar moeder aan. Zoiets deed ik thuis nooit. Heel soms gaf ik mijn moeder een snelle zoen. Kil en afstandelijk in vergelijking met mijn vriendin. Ik wilde ook zo’n lieve moeder!

‘Zeg maar tante Hes,’ zei Marits moeder op een dag. ‘Dat klinkt gezelliger.’ Ze stond op, liep naar me toe en sloeg haar armen om me heen. ‘Even drukken, moppie,’ zei ze hartelijk, alsof ik ook haar dochter was.

Overal op mijn huid voelde ik dat warme, koesterende moederlijk. Dit was waar ik zo vaak naar verlangd had. Met gesloten ogen liet ik mijn hoofd tegen haar schouder rusten. Ik voelde haar hand over mijn rug. ‘Dank u wel,’ zei ik zachtjes.

De crisis die een feest werd, dankzij tante Hes. Ik ben het nooit vergeten. Die nacht in het studentenhuis is me ook altijd bijgebleven. De angst om wat er kon gebeuren, de boosheid om alles wat er wás gebeurd. Angst en wanhoop voerden de boventoon. Het leidde tot mijn opname in Bungalow II. Een jaar hard werken, heel hard werken. Toen was ik nog jong en flexibel, gezond en veerkrachtig. Geen vrouw van middelbare leeftijd met twintig jaar reuma, zoals tegenwoordig.

Niet nog een keer al die pijn! Ik moet iemand bellen. Bestaan er nog telefonische hulpdiensten? Ik word al moe bij de gedachte aan de uitleg die ik moet geven voordat die onbekende aan de andere kant me begrijpt. Dan maar alle pillen opeten die ik in huis heb. Ik zet de doosjes bij elkaar op tafel. Is het genoeg? Ik heb wijn om ze mee weg te spoelen.

Ik kan geen keuze maken, alles lijkt even slecht. In feite wil ik maar één ding: een lief mens, armen om me heen, iemand die zegt dat alles weer goed komt. Maar waar haal ik die vandaan, midden in de nacht?

Even overweeg ik om Merel te bellen. Nee, die is natuurlijk nog boos. Of ze wordt opnieuw boos als ik haar wakker bel, dat ga ik niet riskeren. Ik moet hier zelf uitkomen, ik heb al mijn krediet bij haar verbruikt. Was het maar vast ochtend. De fout zit bij mij, dat besef ik wel. Fout? Vele fouten. Ze heeft gelijk, ik had al veel eerder hulp moeten zoeken. Verdomme, heb ik daar zelf ook nog iets over te zeggen? Ik rouw om ma. Mag ik alsjeblieft? Het doet zo afschuwelijk zeer. Veel te veel pijn om toe te kunnen laten. Snap dat dan!

Toen bij ma’s kist... Mijn dode ma. Een dikke prop in de buurt van mijn longen, een prop die mijn ingewanden wegduwde, die tegen mijn hart drukte, het hart dat mijn borstkas uit wilde knallen. Mama! wilde ik schreeuwen. Mamáááá!!!

Er kwam geen geluid. Met mijn armen stijf om mijn middel probeerde ik de pijn terug te duwen. Mijn hart bonkte wild, in mijn maag speelden zich oceaanachtige taferelen af waardoor ik bijna moest kotsen.

Nee, ma! Nee, alsjeblieft niet weggaan!

Ik pakte een handgreep van de kist vast terwijl ik voorovergebogen stond en mijn ademhaling onder controle probeerde te krijgen. Ik zou mijn hoofd willen neerleggen, maar niet op die glazen plaat, dat nare, harde ding. Nee, ma's zachte schoot wilde ik, mijn hoofd op haar schoot, haar moederhanden door mijn haar.

Iets waar ik nu weer hartstochtelijk naar verlang. Ik voel me een kind, het kind van zeven dat ik was, met geelzucht. Waarom denk ik daar nu opeens aan? Vier maanden niet naar school, een bed in de woonkamer, ver van andere kinderen. Mezelf bezighouden, om de paar weken bloed laten prikken. Steeds als mijn moeder de huisarts belde voor de uitslag, keek ze teleurgesteld. 'Je bent nog steeds ziek,' zei ze. 'Jammer.' En dapper ging ze door met het verzinnen van lekkere hapjes die waren toegestaan binnen mijn dieet. Minipannenkoekjes met jam in een eierdopje; boterhammen, in puntjes gesneden; appel- of sinaasappelpartjes die ze in de vorm van een bloem op een bord had geschikt. Ze naaide nog een paar pyjama's, zodat ik elke dag een schone aankon als ik beneden, tussen de vers gestreken lakens, in mijn bed kroop. Op die gebieden was geen moeite haar teveel.

Maar gezellig een poosje bij me zitten, kon ze niet. Haar handen jeukten als ze even zat, ze moest stoffen, zuigen, wassen, koken. Strijken deed ze beneden, bij mij in de buurt. Een keer lag ik vanuit mijn bed te kijken hoe ze vliegensvlug nette stapeltjes maakte van die wasmand vol verkreukelde lakens, kleren en ondergoed. Gelijkmatige, trefzekere bewegingen met haar handen en het elektrische strijkijzer dat ze een jaar eerder op Moederdag had gekregen. Ik vond het lekker ruiken, knus. Als ik op dat moment alleen was geweest, zou ik zo'n glad, nog warm laken tegen mijn wangen hebben gedrukt.

'Moet jij niet ook iets doen?' vroeg mama, terwijl ze de knoopjes van een overhemd dichtdeed. 'Lezen of tekenen?'

'Geen zin.'

'Borduren dan, breien, haken?'

'Ook geen zin.'

Het bleef even stil.

'Ik ver - vee - heel me,' zei ik ineens zacht, het tweede woord lang uitgerekt, alsof het moeite had om te ontsnappen. Het leek van heel diep uit mijn buik te komen.

‘Wat?’ sneerde mijn moeder. Met een klap zette ze het strijkijzer op het rekje. Haar bruine ogen werden bijna zwart. ‘Moet je zien wat je allemaal kunt doen, alles wat ik je geleerd heb! En dan ga jij zeggen dat je je verveelt!’

‘Nee, nee,’ haastte ik me, voordat ze verder zou gaan met meer van die nare, boze zinnen. ‘Dat zei ik helemaal niet! Ik zei dat ik vervelend ben. Dát was het. Ik ben vervelend.’

‘Ja, dat klopt beter.’ Ze trok de stekker van het strijkijzersnoer uit het stopcontact. ‘Ik kan nou eenmaal niet de hele dag naast je bed zitten, ik heb het druk genoeg met al dat speciale eten en de extra was.’ Razendsnel stapelde ze het gestreken goed in de wasmand.

‘Dat weet ik heus wel,’ zei ik bijna onverstaanbaar. En ik was boos op mezelf omdat ik ondanks dat weten, ondanks die teleurgestelde blik in mijn moeders ogen, dacht: je kunt toch wel heel eventjes bij me komen zitten? Vijf minuutjes maar?

Maar voor geen goud zei ik dat hardop.

Nu zou ik het eenzaamheid noemen, zo’n kind dat zichzelf de hele dag moet zien te vermaken. Een eenzaamheid waar ik toen nog geen woorden voor kende. Ik denk aan mijn oma in Venlo, de moeder van mijn moeder. In het jaar voorafgaand aan mijn geelzucht stierf mijn opa onverwacht. Het was in de zomervakantie en ik mocht twee weken bij oma logeren. Heerlijke weken, ondanks haar grote verdriet. ’s Ochtends dronken we samen een kopje thee. Ik mocht haar helpen om de satijnzachte linten van haar lichtroze korset te strikken, een heel precies werkje. Mijn moeder had zo’n mooie niet, die droeg iets beige-bruins met haakjes. Dat zag ik soms in een flits als ze zich stond om te kleden. Als oma’s korset goed zat, de linten gestrikt, tilde ze één voor één haar grote borsten op zodat ze precies in de roze cups lagen. Fascinerend.

Voordat we naar buiten gingen, deed ze lippenstift op en poederde ze haar wangen terwijl ze in een klein spiegeltje keek. Ze was zo anders dan mijn oma van vaders kant, een kleine, rimpelige vrouw die altijd in donkere kleren liep en grappig Nederlands sprak, doorspekt met Duitse woordjes. Ook een lieve oma die al haar kleinkinderen verwendde met kauwgum, snoepjes en beschuiten met verse aardbeien.

Oma Venlo was meer een doe-oma. Samen afwassen, boodschappen doen, een cake bakken. Ik mocht overal bij helpen, ze vond alles goed. ‘Zo gezellig dat je er bent,’ zei ze steeds. ‘Nu kan ik nog gewoon de tafel voor twee blijven dekken.’ Ze nam me mee op bezoek naar mijn ooms en tantes die allemaal dat zangerige Venlo’s spraken, zoals mijn moeder het ook met haar familie deed. Ik kon niet alles verstaan, maar dat gaf niet. ‘Dat *mèdje*,’ dat was ik. Met mijn neefjes oefende ik zinnen die veel moeilijker waren dan ik dacht. Ze lachten om me, hartelijk, niet vervelend. Omgekeerd probeerde ik hun een beetje Twents te leren, ook al kende ik dat niet zo goed omdat we thuis Nederlands spraken. Maar het inslikken van de e vonden ze prachtig: eet’n, praat’n. En de oo in brood lukte pas na wel tien keer oefenen.

Een hele dag bracht ik zonder oma door bij tante Maartje en oom Huug, die drie kinderen hadden. Harm en Jim waren een paar jaar ouder dan ik. Twee donderjagers noemde mijn moeder hen. Veel erger dan mijn eigen broers, veel wilder. Ze stoeiden met hun vader, klommen in hem, hingen aan hem. En hij vond het allemaal prima, hij kietelde en lachte zelf het hardst.

Stiekem hield ik hen in de gaten terwijl ik met Lotje en haar poppen speelde. Als oom Huug kwaad werd, zou ik meteen de kamer uitgaan, nam ik me voor. Gewoon maar naar de wc. Ik zou wachten tot het weer rustig werd, de deur op slot. Daar kon me niets gebeuren.

Mijn vluchtplan was niet nodig. Oom Huug bleef vrolijk en gezellig, de hele dag door. Hij knuffelde Lotje en aaide mij in het voorbijgaan over mijn melkboerenhondenhaar, hij gaf tante Maartje wel drie keer een kus. Ik had de hele zomer wel willen blijven.

Een paar jaar later mocht ik een nacht bij mijn tante en oom logeren. Ik sliep in Lotjes kamer, op een luchtbed naast haar bed. Dezelfde verbazing toen ik al het leven in huis zag, het plezier met elkaar. Wel eens een standje, maar geen geschreeuw, geen harde, gemene woorden. Dat vechten ze natuurlijk ’s avonds uit, in bed, bedacht ik. En ik probeerde wakker te blijven omdat ik wilde weten of dat klopte.

Laat op de avond kwamen oom Huug en tante Maartje onze kamer in, op hun pantoffels. Ze spraken Venlo’s met elkaar, maar ik kon het toch verstaan. Dat ik zo’n ernstig kind was, zo heel anders dan hun kinderen. ‘Gelukkig slaapt ze wel lekker

ontspannen,' zei oom Huug en hij trok de dekens wat hoger over mijn schouders. Ik zag het tussen mijn wimpers door terwijl ik mijn best deed om net te doen alsof ik sliep.

Ze lieten de deur op een kier staan en gingen bij de jongens kijken. Daarna naar hun eigen slaapkamer. Mijn oren stonden wijd open. Nu kwam het!

Wat rustige woorden in de verte, een ingehouden lachje. Het licht ging uit. Er gebeurde helemaal niets. Ik kon het niet geloven. Wanneer waren zij dan boos? Wanneer maakten ze ruzie als ze het overdag niet deden en ook 's avonds in bed niet? Ik snapte er helemaal niets van.

Allemaal herinneringen, warm en pijnlijk tegelijk. Een oud verlangen dat me wanhopig maakt, ook al is die wanhoop gedempt, verstopt in mijn dode, lege hart. Ik realiseer me dat ik op essentiële momenten in mijn leven precies wist wat ik moest doen.

Nu weet ik het ook.

Ik veeg de medicijndoosjes bij elkaar en gooi ze terug in de slaapkamerkast. Om drie uur die nacht zet ik de computer aan. Hulp zoeken op internet. Een veilige omgeving waar ik de pijn in het gezicht durf te zien. Zoals nu kan het niet langer. Tijd voor een nieuwe opname? Misschien zo'n herstellingsoord waar mijn vriendin Chantal ook is geweest. Rust, afstand nemen, rouw, nieuwe energie opdoen. En dan terug naar huis, herboren – niet meer depressief.

Gewoon weer verder, samen met Merel.

In miezerige regen, onderweg naar mijn afspraak met Milou, denk ik na over depressie en geluk, twee gemoedstoestanden die elkaar uitsluiten. Een depressie drukt alle positieve emoties weg, er blijft alleen inktzwarte ellende over die zo onverdraaglijk is dat hij wordt overdekt door leegte. Mijn verstand weet nog wat geluk betekent, weet ook dat ik gelukkig ben geweest, extreem gelukkig zelfs. Maar mijn gevoel heeft er geen idee meer van hoe dat was.

Na mijn ontslag uit Bungalow II verhuisde ik vol goede voornemens naar Elst, een dorp onder de rook van Nijmegen. Hier had ik een kamer gevonden in een mooi, al wat ouder huis in de buurt van het station. De trein dichtbij als ik geen zin had om naar de universiteit te fietsen.

De hoofdbewoonster was een wat groot uitgevallen Barbie van midden twintig met lang blond haar en net iets teveel make up. Ze huurde het huis van haar opa en bood drie meisjes een kamer aan. Ik was de enige studente; Barbie was pianolerares en na mij kwamen er een agente en een kraamverzorgster wonen. Met Anneke, de agente die net aan haar eerste baan was begonnen, kon ik het goed vinden. We aten regelmatig samen en dronken vaak koffie of thee in haar of mijn kamer.

Ik had besloten om psychologie te gaan studeren, hoewel ik sterk twijfelde of ik dat zou kunnen. Maar van Harm had ik een motto meegekregen, de tekst op een poster in de groepstherapie-kamer. Naast twee vliegende meeuwen stond daar: *They can because they think they can.* ‘Dat geldt ook voor jou,’ had Harm gezegd. ‘Ga gewoon beginnen aan die studie en doe alsof je slim genoeg bent. Dan ontdek je vanzelf hoe ver je kunt komen.’

Vanaf het eerste college wist ik dat ik de goede studie had gekozen. Ik verslond de leerboeken die ik had gekocht en zoog als een spons alle lesstof in me op. Het kostte me geen enkele moeite om de lessen voor te bereiden. Dat was zelfs leuk, want dan wist ik precies wat er in de hoofdstukken stond en hoefde ik tijdens de colleges geen onnozele vragen te stellen. Ik hing aan de lippen van elke docent.

Tot aan mijn opname in Bungalow II was mijn leven gewoon gebeurd, alsof ik er geen invloed op had. Jaren had ik gesnakt naar mijn eindexamen, want daarna kon ik op mezelf gaan wonen. Alleen had ik geen idee hoe het verder moest, mijn eigen leven invullen en er iets van maken. Harm en zijn collega's hadden me geholpen om een begin te vinden. Nu kon ik verder en ik had een duidelijk doel: psychologe worden. Geen mens die me kon tegenhouden.

Een half jaar na mijn verhuizing kreeg ik ruzie met Barbie. 'Ik vind het niet eerlijk hoe je de ruimte en de hoogte van de huur hebt verdeeld,' zei ik op een avond nadat ik samen met haar in de kleine keuken had gegeten. Het onderwerp zat me al langer dwars, eigenlijk al vanaf de dag, ergens in de eerste week, waarop zij vertelde hoeveel huur zij betaalde: hetzelfde als de andere meiden en ik. Maar de pianofuf had een woonkamer die net zo groot was als de twee verhuurde kamers erboven, plus een aparte slaapkamer. In de badkamer stond haar klerenkast en in de keuken waren alle kastjes gevuld met haar spullen. 'Jij hebt in je eentje net zoveel ruimte als wij met z'n drieën en toch betaal je hetzelfde als wij. Dat klopt niet.'

Ze kreeg hoogrode wangen. 'Eh...,' begon ze.

'Ik vind het ook steeds lastiger worden met de badkamer,' ging ik verder. 'Als ik ga douchen, mag ik de deur niet op slot doen want jij moet bij je kast kunnen. Maar als jij doucht, mag ik niet eens mijn tanden poetsen. Soms sta ik een kwartier te wachten voordat ik weg kan.'

'Je overdrijft,' zei Barbie. 'Dat was gisteren toevallig zo. Ik heb je er nooit eerder over horen klagen.'

'Nee, omdat ik me wilde aanpassen. Maar het klopt niet. En nu je verkering hebt en hij ook nog eens moet douchen, mag ik helemaal wel een uur eerder opstaan als ik op tijd op college wil zijn.'

Ai, haar verkering was een kwetsbaar punt. Hij had het eerder een keer uitgemaakt, maar was tot haar grote vreugde na een jaar teruggekomen. Grote vreugde die in hun slaapkamer werd uitgeleefd. Hun bed stond hoogstens drie meter onder het mijne en de houten vloer liet al het zuchten en kreunen door. De seksgeluiden vond ik niet zo erg, maar de urenlange gesprekken deden me te veel denken aan de slaapkamergeluiden van mijn ouders.

‘Hij heeft er niets mee te maken,’ zei Barbie fel. ‘En wat de huur betreft: ik draag alle verantwoordelijkheid voor het huis, dus is het logisch dat ik niet meer betaal dan jij.’

‘Welke verantwoordelijkheid?’

‘Nou, als er iets kapot is of zo.’

‘Het afgelopen half jaar was alleen de gootsteen hier een keer verstopt en dat heeft Anneke opgelost,’ hielp ik haar herinneren. ‘Dus al die maanden heb je ruime winst gemaakt. Trouwens... Weet je opa hoe je de huur verdeelt?’

Haar ogen spuwden vuur. Als ze hadden kunnen doden, was ik er aangegaan.

Ik stond op. ‘Denk er nog maar eens over na,’ zei ik liefjes. ‘En misschien moet je het ook met je opa bespreken.’

Nu was het oorlog. Als ik per ongeluk iets in de keuken of badkamer liet liggen, dreigde Barbie dat ze het weg zou gooien of buiten op straat zou zetten. Ik hield mijn hart vast als ik weg was geweest: zou ik mijn spullen nog in dezelfde staat aantreffen als waarin ik ze had achtergelaten? Acuut had ik een andere kamer nodig. Ik zette een advertentie in de regionale zaterdagkrant met het telefoonnummer van mijn moeder erbij. Het leek me niet zo verstandig om in Barbies keuken te bellen over verhuizen, dus logeerde ik dat weekend bij mijn moeder en beantwoordde daar de telefoontjes. Ik vond een ruime kamer in het souterrain van een jong Nijmeegs stel met twee kinderen, met een eigen was-tafel, koelkast en kookruimte, en gebruik van de wasmachine. Douche en toilet zou ik met hen delen.

Toen de pianojuf het daaropvolgende weekend naar haar vrijer in Deventer ging, verhuisde ik mijn inboedel met hulp van een studievriend. Om Barbie te jennen, betaalde ik via de bank alleen de eerste zes dagen van de maand, tot aan mijn verhuizing. Een huurcontract had ik niet, ze kon me dus niets maken. Ze stuurde een smekend briefje maar toen ik niet reageerde, liet ze het erbij zitten.

Mijn eerste studiejaar sloot ik af met allemaal voldoende. Tijdens de zomervakantie deed ik vakantiewerk in een psychiatrisch ziekenhuis waar niemand wist dat ik zelf ook een opname achter de rug had. Boeiend werk dat prima bij me paste. Vlak voor het begin van mijn tweede jaar las ik in de Volkskrant een advertentie die me aansprak.

*Alleenst. lesb. vr. (28) wil mdr worden.
Zkt. andere vrouwen voor uitwisseling
v. ervaringen en mannen die donor
willen zijn. Br. o. nr.*

Een lesbische vrouw die een kind wilde, net als ik! Al een tijdje las ik de contactadvertenties in de zaterdagkrant. Van ‘vrouw zoekt vrouw’ waren er helaas maar weinig. Bovendien kwamen ze vaak van vrouwen die een stuk ouder waren dan ik. Een paar jaar ouder mocht wel, maar iemand van boven de 30, dat vond ik een te groot verschil nu ik pas 22 was.

Sinds mijn negentiende was ik me ervan bewust dat ik lesbisch ben, ook al had ik nog nooit met een meisje gevreeën. Wel een keer gezoend, min of meer toevallig toen we gezellig samen op de bank zaten. Waarschijnlijk nam ik het initiatief. Haar mond reageerde meteen, haar lichaam voegde zich naar het mijne, een felle warmte stroomde door mijn onderbuik. Maar ineens trok ze zich terug, met opengesperde, geschrokken ogen. ‘Ik heb nog nooit met iemand gezoend,’ zei ze verlegen. ‘En ik was ook helemaal niet van plan om dat met een meisje te doen.’

Dat was tot dan mijn enige ervaring. Vrouwenlichamen vond ik opwindend, vooral de borsten, daar keek ik altijd als eerste naar. Bij elk meisje dat ik langer dan een paar minuten zag in de trein, collegezaal of op een feestje, vroeg ik me af of ik verliefd op haar zou kunnen worden. En of ze ook lesbisch was. Ik kende maar één lesbienne – wat ik een verschrikkelijk woord vond, zoiets als een enge ziekte – en dat was Aafke, die ik in het jaar na mijn middelbare school had ontmoet. Maar zij woonde intussen samen met haar vriendin.

Steeds vaker vroeg ik me af hoe ik een lesbische vriendin zou kunnen vinden. Naar het COC? Durfde ik niet. Zelf een advertentie zetten? Dat was nogal duur. Twee keer reageerde ik op een advertentie in de *Opzij*. De eerste was van een studente aan de kunstacademie in Arnhem, 25 jaar. De leeftijd kon, studeren ook, en Arnhem was niet ver van Nijmegen. Ideaal.

Al snel kreeg ik een brief terug waar ik heel blij van werd. Ze leek me open, spontaan en grappig. Zorgvuldig zocht ik een kaart uit en verstuurde die met mijn telefoonnummer. *Bel je om iets af te spreken?*

Maar er kwam geen reactie. Was het geen serieuze oproep geweest, had ze me in de maling genomen? Vond ze mijn kaart belachelijk of had ik iets verkeerd geschreven? Het liet me niet los. Na een maand stuurde ik een kort briefje met de zakelijke vraag of ze me wilde laten weten of ze wel of niet wilde kennismaken. *Dan weet ik ook waar ik aan toe ben.*

Nu kwam er wel een reactie, maar niet van haar. Een huisgenote schreef dat het meisje zich drie weken eerder had opgehangen. *Het spijt me erg dat we het je niet hebben laten weten.*

Dagenlang was ik uit mijn doen. Hoewel ik het meisje nog helemaal niet persoonlijk kende, schokte de gebeurtenis me toch. Toen ze die advertentie zette, was ze opgewekt geweest of in elk geval toekomstgericht. Haar brief naar mij was vrolijk. Hoe kon ze dan kort daarna haar leven beëindigen? Toch niet omdat ze lesbisch was? Of was ze depressief?

Niet voor het eerst besepte ik dat het met mij ook zo had kunnen aflopen als ik niet bijtijds hulp had gezocht en gekregen.

De tweede advertentie waar ik op reageerde was van een jonge vrouw die uit de buurt van Eindhoven kwam, zo schreef ze als antwoord op mijn voorzichtige briefje. *Kom je snel hierheen? Ik heb vrije woonruimte, zodat we alles kunnen doen wat we willen. Ik zou je nu al met een knotsgrote dildo plat willen neuken. Kom alsjeblieft snel!*

In het woordenboek zocht ik op wat een dildo was. Met hoogrode wangen verscheurde ik de brief.

Na deze ervaringen durfde ik niet meer op contactadvertenties te reageren. De advertentie die me nu trof, stond in de rubriek *Oproepen*. De vrouw wilde gelijkgestemden ontmoeten. Ik schreef terug dat ik ook lesbisch was en in de toekomst graag kinderen wilde, maar niet in mijn eentje. *Die 100% verantwoordelijkheid vind ik veel te zwaar. Bovendien is moederschap dan moeilijk te combineren met een baan. En wat doe je als je ziek bent of – erger nog – doodgaat?*

De oproep was van Christel, een leerling-verpleegkundige uit Rotterdam. Ze was vijf jaar ouder dan ik en had meegedaan aan een weekend over moederschap met vrouwen die ook een kindwens hadden. Nu wilde ze concrete ervaringen horen van vrouwen die al een stap verder waren. Zover was ik nog lang niet,

maar ik wilde graag horen hoe zij het moeder worden voor zich zag. Het klikte en al snel schreven we elkaar lange brieven, vijf, zes vellen vol, niet alleen over onze kinderwens, maar over ons hele leven. Deze vrouw was Leuk!! Ik dacht de hele tijd aan haar, zelfs tijdens mijn colleges, en daarna vloog ik naar huis om te kijken of er post was. Gaandeweg begon mijn fantasie *ik met een vrouw en kinderen* te veranderen in *ik met Christel en kinderen*. En Christel bleek niet per se een alleenstaande moeder te willen worden, ze had alleen niet aan de mogelijkheid gedacht dat ze eerder een relatie dan een kind zou krijgen.

We stuurden elkaar een foto. Christel had een wilde bos krullen, zo te zien net zo donkerblond als mijn steile haar. Ze droeg een oudroze ribbroek en een roze gestreepte blouse die haar goed stonden. Haar glimlach was onzeker en open tegelijk. Ik mocht haar meteen. *Zullen we een afspraak maken?* stelde ik voor in mijn volgende brief.

Ik vind het heel eng, schreef ze terug. *Als het tegenvalt zijn we waarschijnlijk ook onze correspondentie kwijt. Maar ik wil je graag ontmoeten.*

De zaterdag erna nam ik de trein naar Rotterdam. Voor de zekerheid had ik sokken, een schone onderbroek en wat toiletspullen bij me. In de coupé had ik het afwisselend warm en koud. Het lukte me niet om mijn aandacht bij de krant te houden.

In Rotterdam nam ik de trap die van het perron naar een soort grote tunnel leidde. En daar stond ze, in dezelfde roze kleren als op de foto, het haar korter en wat minder wild, haar armen over elkaar. Ze lachte voorzichtig toen ze me zag.

Ik smolt. Dit was de vrouw op wie ik had gewacht!

We zoenden elkaar op de wangen en ze nam mijn tas over. ‘Mijn auto staat aan de achterkant van het station,’ zei ze. Haar stem was prettig. ‘Ben je al eens eerder in Rotterdam geweest?’

‘Jazeker, toen ik zestien was en op tienertoer ging met mijn broer Pim. We zijn met een tram naar de Euomast gegaan. Dat was enorm spannend voor twee pubers uit Twente.’

Ze lachte en keek even opzij. Tijdens de korte rit wees ze me straten aan: het Hofplein, de Coolsingel, de Zwart Janstraat. Ze woonde in een naoorlogse wijk met veel verouderde huizen, sommige nog bewoond, andere dichtgetimmerd met platen hout. Christels huis was ook oud, een tweekamerwoning op de begane grond, zonder centrale verwarming, met een ouderwetse gaska-

chel in de woonkamer. Het was gelukkig nog zomer en warm genoeg in huis.

‘Ga zitten, dan zet ik koffie,’ zei ze.

Ik keek rond terwijl drie jonge katjes om me heen dartelden. De moederpoes hield hen vanaf de salontafel scherp in het oog. De kamer was somber door weinig licht, een donkerbruine vloer en zware meubels van veel te lang geleden. Ik vond de inrichting helemaal niet bij Christel passen, ze leek me meer iemand voor zachte kleuren. De poezen vond ik geweldig. Ik kende niemand met een kat. Volgens mijn moeder had je daar ook niets aan. ‘Ze lopen ’s nachts buiten en overdag slapen ze.’

Maar deze waren grappig! Vooral de kleintjes. Ze snuffelden aan mijn kleren en schoenen, klommen in me alsof ik een bergwand was en eentje probeerde mijn schoenveter los te trekken.

‘Je bent toch niet bang voor de katten?’ vroeg Christel. Met een elleboog duwde ze de moederpoes weg en zette daarna twee roodbruine mokken met koffie op de tafel. ‘Anders kunnen ze wel in de gang.’

‘Nee hoor, ze zijn hartstikke leuk.’

‘Het is een moeder met drie kittens. Ik houd een kleintje, de andere twee verkoop ik.’

‘Ja, dat schreef je. Ze zijn prachtig.’

‘Abessijnen zijn het, echte raskatten. Daar kan ik een goede prijs voor krijgen.’ Ze nam een slok koffie. Haar handen trilden licht.

‘Hoe lang woon je hier?’

‘In deze wijk al mijn hele leven. In dit huis nog niet zo lang, het was het enige huis dat ik kon krijgen toen Trees en ik uit elkaar gingen.’

‘O ja, dat heb je geschreven.’

‘De vloer lag erin, ik moest een hoge overname betalen. Maar ja, ik had geen keus.’

We babbelden over van alles. Christel liet me de rest van het huis zien, de slaapkamer die verrassend licht was, geschilderd en behangen in wit met blauwe accenten. Hij was bijna net zo groot als mijn kamer in het souterrain van Horst en Yvet. Daarna het smalle keukentje met links een ouderwets granieten aanrecht zoals ik van vroeger bij ons thuis kende en rechts de wasmachine en koelkast. Aan het eind was een deur met buiten een trapje dat op een klein binnenplaatsje uitkwam. Ik vond het huis donker en

oud, maar het was wel een compleet eigen huis. Dat zou ik ook graag willen. Een aparte slaapkamer leek me al een hele luxe, waar ik mijn bed open kon laten liggen en kleren op een stoel kon dumpen zonder dat iemand het zag.

In mijn hoofd maakte ik een plan om het huis zelf in te richten. Ik zou eerst alles witten, de plafonds en muren. De kozijnen wit verven. Een licht kleed op de grond. En dan mijn eigen witte kasten erin, de grote witte tafel die ik pas had gekocht, hier als eettafel in plaats van bureau. Ik zou er twee stoelen bijkopen, twee was wat weinig in deze ruimte. Vier zouden beter staan of misschien zelfs zes.

Ik zag het helemaal voor me.

In de loop van die zaterdag werden onze gesprekken serieuzer. Ik kon met Christel net zo praten als in onze brieven. Heerlijk was dat, ik voelde me gehoord, begrepen, gewaardeerd. Toen ze vol schoot bij het verhaal van haar vorige relatie, met het trieste einde, opende mijn hart zich. Ik ging op de leuning van haar bank zitten en sloeg een arm om haar heen. Ze vlijde haar hoofd tegen mijn schouder en snikte.

‘Huil maar,’ zei ik zacht. ‘Dat lucht op.’

We bleven lang zo zitten, ook toen ze weer kon lachen. Voorzichtig zochten mijn lippen de hare. Eindelijk!

Toen Christel voor het eerst bij mij kwam, in mijn Nijmeegse studentenkamer, was het ongemakkelijker dan in Rotterdam. Mijn kamer en keukentje waren van mij, we konden ons bij de wastafel wassen, maar toiletbezoek kon alleen boven, bij Yvet en Horst. Gelukkig had ik wel een extra eenpersoonsmatras die in de lengte achter mijn bed stond, waardoor mijn bed een soort bank werd. ’s Avonds legden we beide matrassen op de grond als een groot bed.

De volgende middag zaten Christel en ik innig gearmd op mijn bed – de matrassen weer op hun oorspronkelijke plaats – toen Yvet op de deur klopte. Snel liet ik Christel los en schoof een stukje bij haar vandaan. ‘Binnen!’ riep ik. Mijn wangen gloeiden en ik voelde me betrappt als een schoolmeisje.

Yvet kwam met haar gebruikelijke stralende lach binnen. ‘Hoi,’ zei ze vrolijk. ‘Sorry dat ik jullie stoer, maar ik heb een vraagje. Ben jij vanavond toevallig thuis, Odiel, en mag ik dan